ಡಾ|| ಚನ್ನಬಸಪ್ಪ ಎಸ್. ಪಾಟೀಲ*

ಹೊಯ್ಸಳರಿಗೆ "ಗಿರಿದುರ್ಗ ಮಲ್ಲ" ಮತ್ತು "ಶನಿವಾರ ಸಿದ್ಧಿ" ಬಿರುದುಗಳನ್ನಿತ್ತ ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ

ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಪನಹಳ್ಳಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ೨೮ ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಎತ್ತರವಾದ ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಉಚ್ಚಶೃಂಗ ಎಂದು ಬಂದ ಹೆಸರು ಮುಂದೆ ಉಚ್ಚಂಗಿಯಾಯಿತು. ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಕೋಟೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಉಚ್ಚಂಗಿ ದುರ್ಗವೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದೊಂದು ಗಿರಿದುರ್ಗ.

ಉಚ್ಚಂಗಿ ದುರ್ಗಕ್ಕೆ ಕೃತಯುಗದಲ್ಲಿ ಮೇಘನಾದ, ತ್ರೇತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಕನಕಗಿರಿ, ದ್ವಾಪರಯುಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ತುಂಗ ಪರ್ವತ ಮತ್ತು ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಂಗಿ ಪರ್ವತವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೬೪ರ ಶಾಸನವೊಂದು ಕಾರಣ ಸಹಿತ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಶಾಸನದ ಪಾಠ ಹೀಗಿದೆ : "ಕದಂಬವಾಡಿ ನಾಡ ಮಧ್ಯದೊಳ್ಮೇರುವಿಪ್ಪಂತಿರ್ಪುದುಚ್ಚಂಗಿಯ ಪರ್ವತಂ ಅದಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ನಾಮವದೆಂತೆಂದೊಡೆ ಕೃತಯುಗದೊಳು ಮೇಘನಾದನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನುಪ್ಪುದರಿಂ ಮೇಘನಾದವೆಂಬುದು ತ್ರೇತಯೊಳ್ ಹಿರಣ್ಯಕನಿವಾಸಮಾತನ ನಾರಾಯಣಂ ವಧೆಗೆಯ್ದುದಿನೊಸಗೆಯೊಳ್ ಸ್ವರ್ಣವೃಷ್ಟಿ ಕರೆದುದರಿಂ ವೀರಕನಕಗಿರಿಯೆಂಬುದು ದ್ವಾಪರದೊಳುತ್ತುಂಗ ಮಹರಿಷಿ ಆಶ್ರಮಮುಪ್ಪುದರಿಂ ಉತ್ತುಂಗ ಪರ್ವತವೆಂಬುದು ಕಲಿಯುಗದೊಳ್ ಉಚ್ಚಂಗಿಯಬ್ಬೆಯೆಂಬಳು ಮೊದಲಾಗಿ ಮೂವರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕನ್ನಿಕೆಯರು ತಪಂಗೆಯ್ದೀಶ್ವರ ವರಪ್ರಸಾದದಿಂ ದೇವತ್ವಮಂ ಪಡೆದರದರಿಂದುಚ್ಚಂಗಿಯಾ ಪರ್ವತವೆಂಬುದು.[1]

ಐದನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗವು ಕದಂಬರ ಎರಡನೇ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು. ಕದಂಬ ರವಿವರ್ಮನ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೪೮೫–೫೧೯) ಸಹೋದರ ಶಿವರಥನು ಪ್ರಾಂತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಉಚ್ಚಂಗಿಯಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು.[2]

ಕಾಡುವಟ್ಟಿ ಎಂಬುವನು ಈ ಕೋಟೆಯನ್ನು ದೀರ್ಘ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಮುತ್ತಿ ಸ್ಥಳೀಯರನ್ನು ತನ್ನ ಶೌರ್ಯದಿಂದ ದಂಗುಬಡಿಸಿದರೂ ಅವನಿಂದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲಾಗದೆ ಹಿಂದುರುಗಿದನು. ಇಂತಹ ಅಭೇದ್ಯವಾದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಚಾಲುಕ್ಯರ ಚೂಡಾಮಣಿಯೆಂದು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡ ರಾಜಾದಿತ್ಯನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಗಂಗ ವಂಶದ ಎರಡನೇ ಮಾರಸಿಂಹನು ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೭೧ರಲ್ಲಿ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು,[3] ಈ

---

* ಉಪ ನಿರ್ದೇಶಕರು. ಪುರಾತತ್ತ್ವ ಮತ್ತು ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಇಲಾಖೆ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ, ಮೈಸೂರು

1 ಸೌತ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಇನ್‌ಸ್ಕ್ರಿಪ್‌ಶನ್ಸ್, ಸಂ. IX, ಭಾಗ ೧, ಶಾಸನ ಸಂಖ್ಯೆ ೧೨೬.

2 ಪಿ. ಬಿ. ದೇಸಾಯಿ., ಎ ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ಕರ್ನಾಟಕ, ಪು. ೬೨

3 ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕ, ಸಂ. II, ಶ್ರವಣಬೆಳ್ಗೊಳ ೫೯, ಎಂ.ಎ.ಆರ್., ೧೯೧೦-೧೧, ಪು. ೩೭

ಕೋಟೆಯನ್ನು ಜಯಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಚಾವುಂಡರಾಯನ ಪಾತ್ರ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ "ರಣರಂಗ ಸಿಂಹ" ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಕೊಡಲಾಯಿತು.[4]

ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೦೬೪ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯ ಅರಸ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಲ್ಲನ ಮಗ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯ ದೇವ ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ದೇವಪಯ್ಯನು ಉಚ್ಚಂಗಿ ೩೦ನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು.[5] ಹನ್ನೆರಡನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನೊಳಂಬವಾಡಿ ೩೨೦೦೦ ವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಪಾಂಡ್ಯರು ಉಚ್ಚಂಗಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ರಾಯಪಾಂಡ್ಯ, ವೀರಪಾಂಡ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಜಯಪಾಂಡ್ಯ (ಕಾಮದೇವ) ಈ ವಂಶದ ಅರಸರು. ಹೊಯ್ಸಳ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೩೧ರಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಂಗಿಯನ್ನು ಗೆದ್ದನಾದರೂ ಅದರ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ ಉಳಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೭ರಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಎರಡನೇ ಬಲ್ಲಾಳ ಉಚ್ಚಂಗಿಯನ್ನು ಗೆದ್ದ ಘಟನೆಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹಲವು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ.[6]

ಉಚ್ಚಂಗಿಯ ಕಂದಕವು ಪಾತಾಳದಂತಿತ್ತು. ಉಚ್ಚಂಗಿಯು ಅಷ್ಟದಿಕ್ಕುಗಳಷ್ಟು ಅಗಲ ಮತ್ತು ಆಕಾಶದಷ್ಟು ಎತ್ತರವಿದ್ದು, ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿತ್ತು. ಚೋಳ ಅರಸನು ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಈ ಕೋಟೆಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದರೂ ಗೆಲ್ಲಲಾರದೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದನು. ಇಂತಹ ಅಭೇದ್ಯವಾದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲಾಳನು ಅಣೆಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಆಡಿದಷ್ಟು ಸುಲಭವಾಗಿ ಗೆದ್ದನು. ಈ ಗಿರಿದುರ್ಗವನ್ನು ಗೆದ್ದುದರ ನೆನಪಿಗೆ "ಗಿರಿದುರ್ಗಮಲ್ಲ" ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆದನು. ಜಯವು ಶನಿವಾರ ಸಿದ್ಧಿಸಿದುದರಿಂದ "ಶನಿವಾರಸಿದ್ಧಿ" ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆದನು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೋತು ಸೆರೆಸಿಕ್ಕ ಪಾಂಡ್ಯ ಕಾಮದೇವನಿಗೆ ಅವನ ರಾಜ್ಯ ವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಆಳಲು ಅನುಮತಿ ನೀಡಿದನು.

ಎರಡನೇ ಬಲ್ಲಾಳನ ನಂತರ ಆಳಿದ ಎರಡನೇ ನರಸಿಂಹ, ಸೋಮೇಶ್ವರ, ಮೂರನೇ ನರಸಿಂಹ, ಮೂರನೇ ಬಲ್ಲಾಳ ಮುಂತಾದ ಹೊಯ್ಸಳ ಅರಸರು ಎರಡನೇ ಬಲ್ಲಾಳ ಪಡೆದ "ಗಿರಿದುರ್ಗಮಲ್ಲ" ಮತ್ತು "ಶನಿವಾರಸಿದ್ಧಿ" ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಹೆಸರು ಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ಉಚ್ಚಂಗಿ ದುರ್ಗದಿಂದ ಹೊಯ್ಸಳ ಅರಸರಿಗೆ ಈ ಎರಡು ಬಿರುದುಗಳು ಬಂದವು,

ವಿಜಯನಗರದ ಪತನದ ನಂತರ ಉಚ್ಚಂಗಿ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ಪಾಳೆಯಗಾರರ ವಶವಾಯಿತು. ಈ ವಂಶದ ಮೂಲಪುರುಷ ದಾದಯ್ಯನಾಯಕ. ಈತನು ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಪಾಳೆಯಗಾರನಾದ ಜಕ್ಕಣ್ಣನಾಯಕನ ಸಂಬಂಧಿಯಾಗಿದ್ದ. ಜಕ್ಕಣ್ಣನಾಯಕ ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕೆಂಗಣ್ಣನಾಯಕನನ್ನು ಸೋಲಿಸಲು ದಾದಯ್ಯನ ಸಹಾಯ ಕೇಳಿದ. ದಾದಯ್ಯನು ಕೆಂಗಣ್ಣ ನಾಯಕನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ. ಆಗ ಜಕ್ಕಣ್ಣನಾಯಕ ತನ್ನ ಮಗಳು ಹೊನ್ನಾಯಿ ನಾಯಕಿಯನ್ನು ದಾದಯ್ಯನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡಿ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗವನ್ನು ಮತ್ತು ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗವನ್ನು ಬಳುವಳಿ ಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ. ಮುಂದೆ ದಾದಯ್ಯ ಮತ್ತು ಜಕ್ಕಣ್ಣರ ನಡುವೆ ವಿರಸವುಂಟಾಗಿ ಯುದ್ಧ ನಡೆದಾಗ ಹೊನ್ನಾಯಿ ತನ್ನ ತಂದೆಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದುದಕ್ಕೆ ದಾದಯ್ಯ ಅವಳನ್ನು ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗದ ಮೇಲಿಂದ ತಳ್ಳಿ ಕೊಂದ ನೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ.

ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗದ ಬೆಟ್ಟ ಉತ್ತರ–ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಉದ್ದವಾಗಿ ಹರಡಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರವಾದ ಉತ್ತರ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ದುರ್ಗದ ಅಧಿದೇವತೆಯಾದ ಉಚ್ಚಂಗಿ ಯಮ್ಮನ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ದೇವಾಲಯವು ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪುನರ್ ನಿರ್ಮಾಣ ಗೊಂಡಿದೆ. ದೇವಾಲಯದ ಮುಂದಿರುವ ಕಡಿದಾದ

---

4 ಬಿ. ಷೇಕ್ ಅಲಿ., ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ದಿ ವೆಸ್ಟರ್ನ್ ಗಂಗಾಸ್, ಪು. ೧೪೫.

5 ಸೌತ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಇನ್‌ಸ್ಕ್ರಿಪ್ಶನ್ಸ್, ಸಂ. IX, ಭಾಗ-೧, ಶಾಸನ ಸಂಖ್ಯೆ ೧೨೬

6 ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕ, ಸಂ. II, ಶ್ರವಣಬೆಳ್ಗೊಳ ೩೨೭, ಸಂ. V, ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ ೨೦೯, ಬೇಲೂರು ೭೨, ೧೩೭ ಮತ್ತು ೧೭೫, ಅರಸೀಕೆರೆ ೧೭೮

ದಾರಿಯ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ದೇವರ ಅರ್ಚಕರ ವಂಶದವರ ಮತ್ತು ದೇವರ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದವರ ಹಲವು ಮನೆಗಳಿವೆ. ಬೆಟ್ಟವು ಉತ್ತರ, ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿದಾಗಿದ್ದು ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಇಳಿಜಾರಾಗಿದೆ. ಪುನಃ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಚಿಕ್ಕ ಬೆಟ್ಟ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಎರಡು ಬೆಟ್ಟಗಳ ನಡುವೆ ಚಿಕ್ಕ ಬಯಲು ಇದೆ. ಎರಡು ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಕೋಟೆ ಇದೆ. ಬೆಟ್ಟದ ತುದಿಯನ್ನು ತಲುಪಲು ಒಂದೇ ದಾರಿಯಿದೆ. ಈ ದಾರಿ ಊರಿನಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಹತ್ತುತ್ತ ಮೊದಲ ಎರಡು ಬಾಗಿಲುಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗಿ ಮೂರನೇ ಬಾಗಿಲನ್ನು ದಾಟಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮಧ್ಯದ ಬಯಲನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಸಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಬಾಗಿಲುಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಬೆಟ್ಟದ ತುದಿಯನ್ನು ತಲುಪುತ್ತದೆ. ಈ ದಾರಿಯು ಬಳಸುದಾರಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಹತ್ತಲು ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ದಾರಿಯು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆಯಾದರೂ ಮೇಲಿರುವ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಬಾಗಿಲು ಇರುವ ಗುರುತುಗಳಿಲ್ಲ. ಈ ದಾರಿ ಕೋಟೆ ಬಿದ್ದಿರುವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಹಾದು ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಹೊರಗಿನಿಂದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವಾಗ ಸಿಗುವ ಮೊದಲನೇ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಮಳಿ ಬಾಗಿಲೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಚೌಕಾಕಾರದ ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಕೊತ್ತಳಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಬಾಗಿಲು ದೂರದಿಂದ ಬೇಗನೆ ಗೋಚರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಬಾಗಿಲಿನ ಮೇಲೆ ಲಿಂಗವನ್ನು ಕೆತ್ತಿದೆ. ಎರಡು ಆನೆಗಳು ಲಿಂಗದ ಮೇಲೆ ನೀರನ್ನು ಸುರಿಯುತ್ತಿವೆ. ಈ ಬಾಗಿಲಿನ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿಯೇ ಎರಡನೇ ಬಾಗಿಲಿದೆ. ಇದೂ ಸಹ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಬಾಗಿಲು. ಬಾಗಿಲಿನ ಮೇಲೆ ಗಣೇಶನ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ದೊಡ್ಡ ಬಾಗಿಲಿನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಬಾಗಿಲಿದೆ. ದೊಡ್ಡ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದಾಗ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಚಿಕ್ಕ ಬಾಗಿಲನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಬಾಗಿಲುಗಳಿರುವ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡಗಾತ್ರದ ತೆನೆಗಳಿವೆ. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಸಾಗುವಾಗ ದಾರಿಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಆಯತಾಕಾರದ ದೊಡ್ಡ ಕಣಜವಿದೆ. ಇದರ ಗಾರೆ ಮಾಡಿದ ಗೋಡೆಗಳು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಒಳಕ್ಕೆ ವಾಲುತ್ತವೆ. ಇದರ ಚಿಕ್ಕ ಬಾಗಿಲನ್ನು ನೆಲಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸದೆ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ವರ್ತುಲಾಕಾರದ ದೊಡ್ಡ ಬತೇರಿಯಿದೆ.

ಮುಂದೆ ಎರಡನೆಯ ಕೋಟೆ ಎದುರಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡು ಚೌಕಾಕಾರದ ಕೊತ್ತಳಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ 'L' ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಆಮೇಲೆ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿರುವ ಮೂರನೇ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತದೆ. ದೊಡ್ಡದಾದ ಈ ಬಾಗಿಲು ಅನೇಕ ಕಂಬಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಬಾಗಿಲಿನ ಮುಂದೆ ಉತ್ತರ ಗೋಡೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಬಸವಣ್ಣನ ಚಿಕ್ಕ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕೆತ್ತಲಾದ ೧೨–೧೩ನೇ ಶತಮಾನದ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೋಟೆ ಬಾಗಿಲಿನ ಮುಂದೆ ದಕ್ಷಿಣ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ದಿಡ್ಡಿ ಬಾಗಿಲಿದೆ.

ಮೂರನೇ ಬಾಗಿಲಿನಿಂದ ಮುಂದೆ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಎರಡು ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮಧ್ಯದ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸಾಗುವಾಗ ಬಲಕ್ಕೆ ಬಸವಣ್ಣನ ಗುಡಿ ಇದೆ. ಇದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ೧೦–೧೧ನೇ ಶತಮಾನದ ಅನೇಕ ಕಂಬಗಳು ಬಿದ್ದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದರೆ ಎಡಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬಾವಿ ಮತ್ತು ಆಯತಾಕಾರದ ಚಿಕ್ಕ ಕಣಜ ಮತ್ತು ಬಲಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಬಾವಿ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಎರಡು ವಿಶಾಲವಾದ ಅಧಿಷ್ಠಾನಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಅರಮನೆಯಂತಹ ಕಟ್ಟಡಗಳಿದ್ದವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಹೋದಾಗ ಗಣೇಶನ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಒಂದು ದಾರಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿನ ಉಚ್ಚಂಗಿಯಮ್ಮನ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಚಿಕ್ಕ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿ ಕೋಟೆಯ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಹರಿಹರದ ಬಾಗಿಲೆಂದು ಹೆಸರು. ಬಾಗಿಲನ್ನು ವೈರಿಯ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದಂತೆ ಮಾಡಲು ಮುಂದೆ 'L' ಆಕಾರದ ಗೋಡೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟ

ಲಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಚಿಕ್ಕ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಲಿಂಗವಿರುವ ಒಂದು ದೇವಾಲಯ ಮತ್ತು ಮೂರು ವರ್ತುಲಾಕಾರದ ಬತೇರಿಗಳಿವೆ.

ಎರಡು ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮಧ್ಯದ ಬಯಲಿನಿಂದ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ದೊಡ್ಡ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಹತ್ತುವಾಗ ನಾಲ್ಕನೇ ಬಾಗಿಲು ಇದೆ. ಇದು ಶಿಥಿಲವಾಗಿದೆ. ಮುಂದೆ ಐದನೇ ಬಾಗಿಲು ಇದೆ. ಎರಡು ಚೌಕಾಕಾರದ ಕೊತ್ತಳಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಬಾಗಿಲಿನ ಮೇಲೆ ಗಣೇಶನ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಆರು ಅಂಕಣಗಳ ಈ ಬಾಗಿಲಿನೊಳಗೆ ದಾರಿಯ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟೆಗಳಿವೆ. ಬಾಗಿಲಿನ ಒಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವಾಗ ಆಯತಾಕಾರದ ಬಾಗಿಲವಾಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಮುಂದೆ ಹೊರ ಬರುವಾಗ ಕಮಾನಿನಿಂದ ಹೊರಬರುತ್ತೇವೆ. ಅಂದರೆ ಬಾಗಿಲಿನ ಒಳ ಮೈಯನ್ನು ಕಮಾನಿನಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಮಾನನ್ನು ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಕ್ರಮೇಣವಾಗಿ ಮುಂದೆ ಚಾಚಿ ಅವುಗಳ ಕೆಳಭಾಗವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ತುಂಡರಿಸಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಮುಂದೆ ಆರನೇ ಬಾಗಿಲು ಇದೆ. ಇದೂ ಸಹಾ ಶಿಥಿಲವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಹೋದಾಗ ಏಳನೆಯ ಮತ್ತು ಕೊನೆಯ ಬಾಗಿಲು ಇದೆ. ಈ ಬಾಗಿಲು ಇರುವ ಕೋಟೆ ಬಿದ್ದು ಹೋಗಿರುವುದರಿಂದ ಎತ್ತರವಾಗಿಲ್ಲ.

ಏಳನೇ ಬಾಗಿಲು ದಾಟಿದ ಮೇಲೆ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿನ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತಲುಪುತ್ತೇವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಂಗಿಯಮ್ಮನ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಇದರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಚೌಕಾಕಾರದ ಕಡೆಗಾಪು (Citadel) ಇದೆ. ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿನ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಗಿಲಿರುವ ಈ ಕಟ್ಟಡದ ನಾಲ್ಕು ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಚೌಕಾಕಾರದ ಕೊತ್ತಳಗಳಿವೆ. ಮೇಲಿನ ಕೈಪಿಡಿ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದೂಕು ಕಿಂಡಿಗಳಿವೆ. ಕೊತ್ತಳಗಳನ್ನು ತೆನೆಗಳು ಮತ್ತು ಗಾರೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಮನುಷ್ಯರ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿದೆ. ಕಡೆಗಾಪಿನ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಅರಿಶಿಣಹೊಂಡವೆಂಬ ನೀರಿನ ಹೊಂಡ ಇದೆ. ಮೊದಲಿನ ಕಡೆಗಾಪಿನ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗಾಪು ಇದೆ. ಇದರ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ತುಲಾಕಾರದ ಕೊತ್ತಳಗಳಿವೆ. ಇದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ವರ್ತುಲ ಮತ್ತು ಆಯತಾಕಾರದ ಕಣಜಗಳು, ನೀರಿನ ದೋಣೆಗಳು ಇವೆ. ಎರಡನೇ ಕಡೆಗಾಪಿನ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಬತೇರಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ತೋಪುಗಳಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಗುರುತುಗಳಿವೆ. ಬೆಟ್ಟದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯ, ಬಟ್ಟಲ ಬಾವಿಯೆಂದು ಕರೆಯುವ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ದೋಣೆ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುವ ಆನೆಯ ಹೊಂಡ ಇವೆ.

ಉತ್ತರ-ದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಎರಡು ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನೂ ಬಳಸಿ ಹೊರಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಬೆಟ್ಟದ ತುದಿಯನ್ನು ತಲುಪಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಂತೆ ಅನೇಕ ಸುತ್ತು ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮಧ್ಯಮಗಾತ್ರದ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವುಕಡೆ ಗಾರೆಯನ್ನು ಬಳಸಿದೆ ಮತ್ತು ಕೆಲವುಕಡೆ ಬಂದೂಕು ಕಿಂಡಿಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿನ ಕೊತ್ತಳಗಳು ಚೌಕಾಕಾರ ಮತ್ತು ವರ್ತುಲಾಕಾರದಲ್ಲಿವೆ. ಕೋಟೆಯನ್ನು ಹಲವಾರು ಬಾರಿ ದುರಸ್ತಿ ಮಾಡಿ ಕಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಈಗ ಕಾಣುವ ಕೋಟೆಯು ವಿಜಯನಗರ ಮತ್ತು ನಂತರದ ಕಾಲದ್ದು.

ಕೋಟೆಯ ಹೊರಗೂ ೧೧-೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳು, ಶಾಸನಗಳು, ಶಿಲ್ಪಗಳು, ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಮತ್ತು ನೀರಿನ ಹೊಂಡಗಳು ಇವೆ.